

ANTE GULIN

KRALJEVSKI PRIVILEGIJI HRVATSKIM KAPTOLIMA

Ante Gulin
Vrhovec 85
HR 10000 Zagreb
antegulin1@gmail.com

UDK: 94(497.5)(043)
262.3(497.5)(093)
Pregledni članak
Ur.: 2014-12-02

U radu se donose četiri srednjovjekovna privilegija o upotrebi autentičnih pečata koje su ugarsko-hrvatski kraljevi, Ludovik I. (1342.-1382.), njegova kći, kraljica Marija (1382.-1385; 1386.-1395.) i njezin muž, Sigismund Luksemburgovac (1387.-1437.) podijelili Zagrebačkom, Zadarskom, Trogirskom i Senjskom kaptolu, kako bi oni mogli nesmetano i na zakonskoj osnovi obavljati službu javne djelatnosti kao hrvatska loca credibilia ili mjesta vjerodostojnosti koju su do tada obavljali na temelju ozakonjenog dekreta kralja Andrije II. iz 1231. g. Taj zakon važio je za sve naše i ugarske kaptole i pojedine samostane na području srednjovjekovnog ugarsko-hrvatskog kraljevstva. Privilegij Senjskom kaptolu, koji je obavljao javnu djelatnost sve do 18. st., potvrdio je 1480. kralj Matijaš I. Korvin (1458.-1490.), a za njim 1647. i car i kralj Ferdinand III. (1625-1657.).

Ključne riječi: hrvatska povijest, srednji vijek, kraljevski privilegiji, hrvatska loca credibilia.

Mons. dr. sc. Milu Bogovića, gospičko-senjskog biskupa, kojemu posvećujem ovaj članak u znak našeg dugogodišnjeg poznanstva i prijateljstva, upoznao sam u Senju, u društvu moga kolege dr. sc. Milana Kruheka prigodom promocije *Senjskog zbornika* 15, 1988. Tada smo, naime, jednoga poslijepodneva Milan i ja posjetili dr. Bogovića, tadašnjeg župnika senjsko-modruške biskupije, u njegovoj župnoj/kanoničkoj kući u kojoj je prethodno boravio mons. Vladimir Kraljić, koji je obavljao službu arhivista, bibliotekara i čuvara Sakralne zbirke Senjske i Modruške biskupije sve do njegove smrti 1984. godine. Naime, pok.

mons. Kraljića upoznao sam (1981./82.) kao mladi asistent Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zagrebu prilikom moga znanstvenog istraživanja arhivskih izvora za prošlost senjskog kaptola i njegovih pečata za izradu moje doktorske disertacije. Tada mi je mons. Kraljić bio pri ruci i od velike pomoći pri mojemu istraživanju na čemu mu i danas posthumno zahvaljujem. Dakle, drugi put sam se našao u župnoj kući u kojoj nas je srdačno i prijateljski dočeka dr. Bogović, s kojim smo ugodno i dugo razgovarali, uglavnom o povijesnim temama, ali i o koječemu drugome. Nije nam se žurilo, a i vrijeme je brzo proteklo. Od toga našega poznanstva, koje mi je ostalo u dubokom sjećanju i prijateljskom tonu, dr. Bogović i ja često smo se poslije susretali na znanstvenim skupovima u Senju, Vinodolu, Rijeci, Novoj Baški na Krku, u Otočcu ili u drugim mjestima u kojima smo izlagali naše referate s novim znanstvenim rezultatima s područja hrvatske povijesti i kulturne baštine. Kroz tih 30-ak godina, istražujući svaki na svome području, mons. Bogović je, kako pokazuje njegov životopis i bibliografija, uza svoju pastoralnu i nastavničku službu, marno radio, istraživao i proučavao (koliko mu je to vrijeme dopuštalo), povijesne izvore iz naše crkvene i kulturne prošlosti, objavivši pet knjiga i preko osamdeset znanstvenih radova, priloga i članaka u raznim zbornicima i edicijama povijesnog karaktera. Svojim opusom ostavio je vidan i prepoznatljiv trag u hrvatskoj historiografiji s važnim rezultatima koji su joj nedostajali. Sukladno njegovoj znanstvenoj i pastoralnoj djelatnosti ne može se nikako zaobići ni njegovo višegodišnje nastojanje da podigne spomen Crkvi hrvatskih mučenika na Udbini. On je bio idejni začetnik toga projekta 2005., i vodio ga sve do njegove realizacije 2010. Crkva je zamišljena kao skupno mjesto svih hrvatskih stradanja i muke hrvatskog naroda do ostvarenja svoje države i slobode. Osvrćući se ukratko na njegovu pastoralnu i znanstvenu djelatnost, možemo na kraju reći da mons. Bogović doista uživa dostojan ugled, u crkvenim krugovima i među današnjim povjesničarima, a svakako i u hrvatskoj historiografiji u kojoj mu pripada zaslužno mjesto. Zbog svega što smo ovdje tek usputno dotakli, mons. Bogović ima zasigurno veliko zadovoljstvo da ove godine može proslaviti svoju 75. obljetnicu života, 50. svećeništva i 15. biskupstva. Predivna je to obljetnica na kojoj mu iskreno čestitamo, želeći da još dugo traje u zdravlju i ostvarivanju svojih želja. Dragi prijatelju, biskupe Mile, neka ti je sretno!

U srednjovjekovnoj Hrvatskoj pojedini su ugarsko-hrvatski kraljevi/kraljice podijelili nekoliko privilegija hrvatskim kaptolima na temelju kojih su oni zakonski djelovali u obavljanju javne djelatnosti koja se sastojala u sastavljanju, pisanju, prepisivanju i pod njihovim autentičnim pečatima izdavanju svih vrsta javnih i privatnih dokumenata, kupoprodajnih ugovora,

izvještaja, oporuka i svjedočnih pisama na zahtjev stranaka, hrvatskih vladara, hrvatskih banova, plemića i stranaka. Takvu praksu, koja se temeljem običajnog prava razvila ponajprije u susjednoj Ugarskoj, preuzeli su tijekom prve polovice 13. st. naši kaptoli u sjevernoj Hrvatskoj, a od njih nešto kasnije i dalmatinski kaptoli. Ovdje donosimo četiri privilegija koje su kralj Ludovik I., njegova kći, kraljica Marija i njezin muž, Sigismund Luksemburgovac, tijekom svoga vladanja podijelili Zagrebačkom, Zadarskom, Trogirskom i Senjskom kaptolu, temeljem čega su oni stekli status hrvatskih loca credibilia; iste su privilegije potvrdili kralj Matijaš I. Korvin i car Ferdinand III. svojim dekretima čime su ozakonili njihovu javnu djelatnost.

1. Dekret kralja Andrije II. iz g. 1231.

Običajem stečeni privilegij, koji su u Ugarskoj koristili kaptoli i konventi ili samostani, legalizirao je kralj Andrija II., svojim dekretom iz 1231. godine, i on ima osobito značenje za rad naših kaptola u sjevernoj Hrvatskoj i Slavoniji.¹ U njemu se, između ostalog govori o javnoj vjeri pristava, biskupa i kaptola:

*"Et quia multi in regno leduntur per falsos prestaldos, citaciones uel testimonia eorum non ualeant, nisi per testimonium dioecesani episcopi uel capituli, nec falsificatus prestaldus possit seu iustificare nisi eorumdem testimoniis, in causis uero minorum, uicinorum conuentuum uel claustrum testimoniis",*² tj. u prijevodu:

"Budući da u kraljevstvu lažni pristavi mnoge oštećuju, njihovi pozivi i svjedočanstva ne vrijede, osim na osnovi svjedočanstva dijecezanskoga biskupa ili kaptola; a krivi pristav može se jedino obraniti po njihovu svjedočanstvu, a u manjim stvarima svjedočanstvom bližnjih konvenata ili samostana".

Dakle, navedeni zakon govori o dvije institucije javne vjere: prvo, o pristavu i njegovoj službi, tj. o njegovim lažnim svjedočanstvima koja ne vrijede, jer u Kraljevstvu mnoge oštećuju, a onda i o svjedočanstvu dijecezanskoga biskupa i kaptola, koji u potpunosti uživaju javnu vjeru, dok je u manjim stvarima uživaju konventi ili samostani.

Taj zakon, koji je kralj Andrija II. bio primoran donijeti kako bi ugušio bunu koju je povelio visoko crkveno i svjetovno plemstvo zbog nezadovoljstva "Zlatnom bulom" iz 1222.,³ može se doista smatrati glavnim temeljem za razvoj

¹ M. KOSTRENIĆ, 1930, 102 i d.

² S. L. ENDLICHER, 1848, 431.

³ F. ŠIŠIĆ, 1975, 191-192: Zlatna bula (naziv je dobila po kraljevskom pečatu u zlatnoj okrugloj kutijici) izdana je kao posljedica nereda u državi, u kojoj je kralj počeo oduzimati nekim plemićima državna dobra koja su stekli na nedopušten način, zatim, jer je kralj počeo kvariti

naših kaptola kao *loca credibilia* i njihove javne djelatnosti. On je vrijedio za sve ugarske i naše kaptole u pogledu njihove javne djelatnosti koju su od tada pa nadalje obavljali jedni u većem, drugi u manjem opsegu.

Kao što je poznato u našoj historiografiji, prvi je s takvom praksom započeo Zagrebački kaptol, već 1228., i to po običajnom pravu, a poslije nastavio po ozakonjenom dekretu kralja Andrije II. iz 1231., kao i svi drugi kaptoli sjeverne Hrvatske, naime, Čazmanski, Požeški, Srijemski, Bosansko-đakovački i Kaptol de KW, kojima valja pridodati i Kravsko-modruški koji se tek kasnije, 1463., uključio u tu djelatnost.

Po uzoru na kaptole sjeverne Hrvatske istu su praksu s izvjesnom odmakom prihvatili i započeli dalmatinski kaptoli, među prvima Ninski kaptol (1253./54.), a stotinjak godina poslije i Skradinski, Splitski, Zadarski, Kninski, Trogirski i na koncu Senjski. Svima im je bilo zajedničko da su na osnovi navedenog zakona obavljali istu praksu, jedni duže i opsežnije, a drugi kraće i tek usputno, sve do vremena kada se ona zapravo trebala legalizirati u okviru ugarsko-hrvatskog prava. A da bi spomenuti kaptoli mogli zakonski djelovati, ugarsko-hrvatski vladari, odnosno kraljevska kancelarija, dala im je odobrenja u formi kraljevskih privilegija. Prvi, ili vjerojatno prvi za sada poznati privilegij, izdao je kralj Ludovik I. Zadarskom kaptolu.

2. Privilegij kralja Ludovika I. Zadarskom kaptolu 1371.

Taj kraljevski privilegij koji nosi datum 21. siječnja 1371. podijeljen je Zadarskom katedralnom kaptolu crkve sv. Stošije da se i on može služiti autentičnim pečatom poput drugih kaptola, samostana i mjesta (vjerodostojnih) na području kraljevstava Dalmacije i Hrvatske.⁴ Je li to prvi privilegij koji je kralj Ludovik I. podijelio jednom dalmatinskom kaptolu, ne znamo, iako je to mogao učiniti već prije, npr. Kaptolu splitske Crkve, koji nam nije poznat. U vezi s tim privilegijama valja napomenuti da je Zadarski kaptol već otprije imao svoje pečate (mali za ovjeravanje manje važnih spisa, veći okrugla oblika s

---

novac, rasipati državno blago, te Židovima zalagati državne prihode. Sve je to uzrokovalo pobunu koju je protiv njega i njegovih velikaša savjetnika podiglo brojno niže plemstvo, njegovi vojni službenici, pa i njegov sin Bela. Nakon toga "Zlatna bula" je kao privilegij smanjila premoć velikaša i ukinula financijski nered, a podigla kraljevsku moć i zajamčila nižem plemstvu prava i slobode. U početku je ona bila samo privilegij, ali je poslije postala državnim zakonom i osnovom ustava. Sastojala se od 31 članka koja su važila samo na području Ugarske i Hrvatske do Gvozda. No, kako je kralj Andrija ostao vjeran svome starom sustavu vladanja, ponovno je došlo do pobune, zbog čega je morao izdati spomenuti dekret ili novu "Zlatnu bulu" 1231. g., u kojoj se navode tek neke manje promjene od prethodne.

⁴ T. SMIČIKLAS, *CD*, XIV, 301-303.

likom sv. Stošije za crkvene spise većeg značenja, te treći, najveći, za ovjeravanje i legalizaciju spisa) s kojima je na temelju običajnog prava ovjeravao sve svoje dokumente ili spise, bilo crkvene, bilo civilne, dakle, javne i privatne koje je sastavljao, pisao, prepisivao, izdavao u svojoj kancelariji, ubirući za to određenu taksu koja je činila dio kaptolskih prihoda.⁵ Da bi Kaptol mogao dalje nastaviti takvu praksu, morao je zatražiti kraljevsku dozvolu. Stoga je njegov nadbiskup Dominik s kanonicima Kaptola uputio molbu dvojici kraljevskih izaslanika/istražitelja, naime, Ladislavu, njižtranskom biskupu i magistru Saracenu, predstojniku komore pečuhške Crkve, kad su oni 10. lipnja 1370. boravili na području Vrane te tom prilikom potvrdili Filipu, Franjinu sinu iz Zadra, posjede u Lučkoj županiji koje mu je poklonio kralj uz podijeljene povlastice koje imade plemstvo dvanaest plemena.⁶ Naime, te su godine spomenuta dvojica kraljevskih izaslanika krenuli na put po Kraljevstvu Hrvatske i Dalmacije zbog rješavanja raznih zahtjeva i problema koje nisu mogli riješiti gradske vlasti. Obilazeći dalmatinske gradove, njih su dvojica kao kraljevi izaslanici s punim kraljevskim povjerenjem, pretresali i razvidali zahtjevnije slučajeve te ih rješavali na licu mjesta ili po povratku u kraljevskoj kancelariji. Za svaki takav slučaj ili molbu koju bi riješili, sastavili bi i izradili pisani dokument – ispravu koju su ovjerali sa svojim malim pečatima. To potvrđuje i primjer iz Vrane, ali i jedan drugi, prethodni dokument od 29. svibnja 1370., u kojemu spomenuta dvojica izaslanika, Ladislav i Saracen, sude u Trogiru između Trogirana i Hvarana, koji su ovi potonji zaplijenili trogirsku lađu natovarenu žitom, te osuđuju Hvarane da se u izaslanstvu ispričaju Trogiranima i da nadoknade štetu. Isprava je izdana u Trogiru navedenog datuma.⁷

Nakon što su dvojica kraljevskih izaslanika zaprimili molbu nadbiskupa Dominika i njegovih kanonika, unijeli su je i zabilježili u poseban kraljevski registar posjedovnih prava kraljevine Hrvatske koji su nosili sa sobom na putu po Dalmaciji.⁸ Po završetku poslova koje su obavljali na svom putu, vratili su se tijekom druge polovice 1370. na kraljevski dvor, tu molbu razvidili i odobrili, te odredili izgled novog pečata na kojemu će biti savršeno urezan lik Blažene Djevice sa Sinom u naručju, imajući s desne strane bl. Stošiju, a s lijeve sv. Krševana.

⁵ A. GULIN, 1998,305-311; ISTI, 2011, 62-73.

⁶ T. SMIČIKLAS, *CD*, XIV, 268-269.

⁷ T. SMIČIKLAS, *CD*, XIV, 261-262.

⁸ Vidi o tome: M. ANČIĆ, 2005, 47-48.

Navedenu je molbu kraljevska kancelarija odobrila iz nekoliko razloga, koji se navode u privilegiju: zbog nadbiskupove velike odanosti i vjernosti prema kralju, zbog njegovih nabrojanih i prihvaćenih usluga koje je prihvatio dvor, zbog njegove ponizne molbe, ali i da se izdašnije čuvaju prava stanovništva kraljevstva i opća pravičnost njegove zadarske Crkve. I na kraju, nakon svih tih nabrojanih zasluga, autor/pisac toga privilegija, gospodin Ladislav, biskup vesprimski i kraljičin kancelar te vicekancelar dvora, navodi njegov datum izdavanja te opsežnji popis "kao nazočnih" visokotituliranih osoba (jasno je da nisu svi bili – o. a.), biskupa i nadbiskupa, palatina i sudaca kraljevstva, banova, knezova i dvorskih službenika. Evo cjelovitog teksta privilegija i njegova prijevoda:

"Ludovicus dei gratia Ungariae, Dalmatiae, Croatiae, Ramae, Serviae, Galliciae, Lodomeriae, Cumaniae, Bulgariae rex, princeps Sallernitanus, honoris montis sancti Angeli dominus, omnibus Christi fidelibus tam praesentibus, quam futuris, praesentium notitiam habituris, salutem in omnium salvatore. Magnus dominus et laudabilis nimis in civitate dei nostri ad hoc reges et principes ad regni gubernacula provexit, ut licet multipliciter circa alia et diversa negotia hincinde emergentia distraherentur, tamen curam debitam sanctae matris ecclesiae, per quam a vitiis expiantur, et coelestibus sociantur et signanter, per quae communis iustitiae et uberius status regnicolarum proveniunt, potius sollicitudine adhibeant; hoc enim pie, hoc manifeste, hoc deifice a regia agitur maiestate, per quod iura viriliter defensantur, subditorum iustitia et aequitas, quae uti duae sorores se invicem amplexantur, eclipsim non patiantur aliqualem. Proinde ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod quia divinae maiestatis reverentia cordi nostro in sidet et ad eius nominis cultum mentis nostrae aures sedule occupantur; tanto nos ante oculos misericordiae ipsius credimus miserationis dona percipere, quanto ad laudem sui nominis propensionis officii nostri munus studuerimus salutiferum elargiri. Ob hoc huiusmodi ..... domini devotorum, et fluentis desiderii nostri affectum, quos ..... nomine sanctissimae ecclesiae Jadrensis metropolis competentis operis structura constructa existit et fundata cuiusque viri seu patroni, et tutoris specialis..... habemus singulare. Speramus enim ipsius almificae Anastasiae virginis precum suffragis secuturum, nedum in terris, verum etiam in coelestibus pie confoueri. Volentes itaque ecclesiam praeponere terrenis et perpetuo duratura caducis, ut quod tenemus in terris cum multiplicato fructu recolligere valeamus in coelis; sint itaque iis omnibus pie..... se non minus attendentes inviolabilem fidem et fidei puritatis constantiam venerabilis in Christo patris domini Dominici, archiepiscopi ecclesiae dictae Jadrensis, fidelis nostri dilecti, quam ad nos et ad sacrum

nostrum diadema eo devotius, quod ferventius indefessae fidelitatis studio, noscitur habuisse; recordantesque satis grata et innumera accepta servitia eiusdem, quibus ideo in cunctis nostris et regni nostri negociis et processionibus, adeo studuit complacere nostrae maiestati; et in eius obesquii virtutibus noster regius animus mitissime conquieuit; supplicatione eiusdem domini archiepiscopi fidelis nostri, in sua, et capituli sui personis porrecta, eandem nostram petens maiestatem nihilominus quo uberiori conservatione iurium regnicolarum nostrarum et communi iustitia observanda dictae ecclesiae suae Jadrensis, huiusmodi specialis gratiae praerogativa innata cordis nostri pietate duximus faciendum, ut dicta ecclesia Jadrensis, nec non idem dominus archiepiscopus et capitulum eiusdem, sigillo authentico, in quo perfectissime et figuraliter erit beata virgo filium in brachio baiulans, ex latere dextero beatissimam Anastasiam et sinistro sanctum Grisogonum habente, uti possit, sicut cetera capitula, conventus, et loca..... regnorum nostrorum Dalmatiae et Croatiae perpetuis temporibus utuntur et potiuntur; sub quo universas litteras..... regnicolis nostris illas petentibus dare possint et assignare ex nostra commissione annuentia, et dono nostrae maiestatis speciali; ita tamen, quod dominus archiepiscopus ..... in dicta sua ecclesia habeat, qui fideles sint, et pro communi iustitia observanda idonei reperiantur ..... ne falsitas praevaleat veritati, et iniquitas praeiudicet aequitati. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes concedimus nostras litteras privilegiales, pendentes authentici sigilli nostri duplici munimine roboratas. Datum per manus venerabilis in Christo patris domini Ladislai episcopi Vesprimiensis, reginalis cancellarii, et aule nostrae vicecancellarii fidelis nostri et dilecti, anno domini 1371. 5. nonas (!) mensis januarii, regni autem nostri anno XXIX. Venerabili in Christo patre et domino Thoma Strigoniensi, decretorum doctore, Stephano Colocensi, sacrae paginae magistro, Vigolino (!) Spalatensi, eodem Dominico Jadrensi ..... Ragusiensis, archiepiscopis; Demetrio Varadiensi, Colomano Jaurinensi, Michaele Agriensi, Vilhelmo Quinqueecclesiarum, Innocentio Zagrabiensi, Demetrio Transilvanensi, Joanne Vaciensi, Dominico Varadiensi, Petro Bosnensi, Ladislao Nitriensi, Stephano Sirmiensi, Nicolao Tiniensi, Demetrio Nonensi, Nicolao Maginensi (!), Stephano Pharensi, Valentino Traguriensi, Matheo Sibenicensi, Michaele Scardonensi et Portina (!) Seniensi, ecclesiarum episcopi, ecclesias de infeliciter gubernantibus ... magnificis viris dicto Radislao, regni nostri palatino, Emerico voivoda Transilvano, Nicolao Ecch(!), iudice curiae nostrae, cum magistro tauernicorum nostrorum, Simeone regnorum Dalmatiae et Croatiae, Petro Zudar totius Slavoniae et Nicola Deuacou (!) banis, Paulo dapiferorum, Joanne ianitorum et Stephano agazonum nostrorum magistris ac eodem domino Eraldi, duce Apuliae, comite Posoniensi

aliisque quampluribus, comitatus regni nostri tenentibus et honores", tj. u prijevodu:

"Ludovik, milošću Božjom kralj Ugarske, Dalmacije, Hrvatske, Rame Srbije, Galicije Lodomerje, Kumanije, Bugarske, vladar Salerna, i počasni gospodar Brda svetog Anđela, svim Kristovim vjernicima, i sadašnjim i budućim, koji će imati ovu ispravu, pozdrav u Spasitelju sviju. Veliki i svake hvale dostojni gospodin u državi našeg Boga k tomu je kraljeve i vladare uzvisio do kormila kraljevstva, kako bi, premda bili višestruko raspeti oko raznih drugih poslova i obveza koji iskravaju i ovdje i ondje, ipak preuzeli dužnu skrb, ili bolje, svesrdno zalaganje za Svetu Mater Crkvu, posredstvom koje bivaju odriješeni od grijeha te pridruženi stvorenjima nebeskim, osobito uz pomoć svega čime se promiču opća pravičnost i veće blagostanje stanovnika u kraljevstvu. Sve to naime i pobožno i otvoreno i po božjim zapovijedima čini kraljevsko visočanstvo, kako bi se time snažno branili zakoni te pravednost i jednakost podanika, međusobno zagrljene poput dviju sestara, a da se pri tom svjetlost nijedne ne pomračí. Stoga doista želimo da svi dođu do spoznaje o tome, budući da je u srce naše usađeno poštovanje prema božanskom veličanstvu, a uši našeg razuma marljivo prijanjaju štovanju njegova imena. Vjerujemo da pred očima njegova milosrđa primamo tolike darove smilovanja koliko smo uložili truda da u hvalu njegova imena dragovoljnim izvršavanjem obveza svoje službe prinosimo dar spasonosni. Zbog toga na ovaj način . . . . . odanih gospodinu, i zbog žarke želje naše, da one koji . . . . . po imenu, već postoji osnovna i izgrađena struktura čvrste građevine presvete zadarske metropolitanske Crkve imamo i jedinstvenu potporu njezina zaštitnika, te posebnog čuvara. Nadamo se naime, poslije žrtvi i molitva, uživati pobožnu naklonost same blažene djevice Stošije, i to ne samo na zemlji, već i na nebesima. Zbog toga i hoćemo crkvu pretpostaviti zemaljskim stvarima i ono što će vječito trajati stvarima raspadljivim, kako bismo to što posjedujemo na zemlji mogli umnoženim plodom ponovo steći na nebesima; stoga neka budu svima onima pobožno . . . . . se ipak posvećujemo pozornost nepovredivoj vjernosti i postojanosti čistoće prečasne vjere u Kristu gospodina oca Dominika, nadbiskupa spomenute crkve zadarske, poštovanog i nama odanog, za koga se zna da je tu vjeru iskazivao nama i našoj svetoj kruni nadasve odano i u gorućoj želji neumorne vjernosti; dovoljno se pamte i njegove drage i nebrojene prihvaćene usluge, kojima je zato u svim našim i kraljevstva našeg poslovima i uspjesima toliko nastojao udovoljiti našem veličanstvu, te je u vrlinama njegove poslušne odanosti naš kraljevski duh spokojno uživao; zbog ponizne molbe istoga našeg vjernog gospodina nadbiskupa, glede svojih i osobama svoga kaptola danih, kojom od istog našeg veličanstva ujedno traži da

se što izdašnije čuvaju prava stanovništva našeg kraljevstva i opća pravičnost spomenute crkve njegove zadarske, odlučili smo, pobožnošću koja je usađena u našem srcu, učiniti ove povlastice posebne milosti, kojima se rečenoj crkvi zadarskoj, te istomu gospodinu nadbiskupu i njegovu kaptolu dopušta upotreba autentičnog pečata, na kojemu će biti savršeno urezan lik Blažene Djevice sa Sinom u naručju, imajući s desne strane blaženu Stošiju, a s lijeve svetog Krševana, kako bi se mogao, poput drugih kaptola, samostana i mjesta . . . . . kraljevstva naših Dalmacije i Hrvatske trajno služiti i držati u svojoj vlasti; i pod tim pečatom moći će stanovnicima našeg kraljevstva izdavati sve vrste isprava koje budu tražili i potpisivati ih, uz naše usmeno odobrenje, kao poseban dar našeg veličanstva; pa prema tomu vrijedi da sve što će gospodin nadbiskup . . . . . imati u navedenoj svojoj crkvi, a oni koji budu vjernici te će se za njih utvrditi da su prikladni prema općoj pravičnosti . . . . . kako ne bi laž prevladala nad istinom, a nepravednost odlučivala ispred pravednosti. Za sjećanje i za postojanu trajnost svega ovoga ovdje nazočni dodjeljujemo ispravu naših privilegija osnaženu zaštitom našeg visećeg autentičnog dvostrukog pečata. Dano rukom časnog oca u Kristu, gospodina Ladislava, biskupa vesprimskoga, kraljičina kancelara i našega dvora vjernog i poštovanog vicekancelara, godine gospodnje 1371., 5. dana mjeseca siječnja, u 29. godini našeg vladanja. Časnog u Kristu oca i gospodina Tome Strigonskog, doktora kanonskog prava, Stjepana Kaločkog, magistra svetih spisa, Ugolina Splitskog, istog Dominika Zadarskog . . . . . Dubrovačkog, te nadbiskupa; Dimitrija Varadinskog, Kolomana Đerskog, Mihovila Jegarskoga, Viljema Pečuškog, Inocencija zagrebačkog, Dimitrija Transilvanskog, Ivana Vačkog, Dominika Varadinskog, Petra Bosanskog, Ladislava Njitranskog, Stjepana Srijemskog, Nikole Kninskog, Dimitrija Ninskog, Nikole Maginenskog, Stjepana Hvarskog, Valentina Trogirskog, Mateja Šibenskog, Mihovila Skradinskog i Portina (!) Senjskog, crkvenih biskupa koji sretno upravljaju crkvama božjim . . . te plemenitih muževa rečenog Radoslava, palatina našeg kraljevstva, Emerika vojvode transilvanskog, Nikole Eka, suca naše kurije, skupa s našim magistrum tavernikom i sucem Šimunom, za područje kraljevstva Dalmacije i Hrvatske, banova Petra Zudara čitave Slavonije i Nikole Devaku, te naših Paula, stolnika, Ivana, ključara i Stjepana konjušara, kao i istog gospodina Eralda, kneza Apulije, viteza Požunskog te mnogih drugih dužnosnika županija i nositelja časti našeg kraljevstva".

U navedenom privilegiju jasno stoji da se zadarskoj Crkvi, istomu gospodinu nadbiskupu i njegovu Kaptolu dopušta upotreba autentičnog pečata na kojemu će biti savršeno urezan lik Blažene Djevice sa Sinom u naručju, što znači da u vrijeme sastavljanja/pisanja privilegija pečat(njak) još nije bio

izrađen, nego tek nakon toga. Je li pečat(njak) dala izraditi kraljevska kancelarija ili je to po njezinu odobrenju učinio Kaptol, teško je reći.⁹ Nakon što je uskoro dobio novi pečat(njak), Kaptol je stekao status vjerodostojnog mjesta/loci credibilis te već 6. ožujka 1371., načinio i izdao, vjerojatno svoj prvi dokument – prijepis isprave spomenutog kralja Ludovika I., čime je otpočeo javnu djelatnost. Je li kralj Ludovik kroz to vrijeme podijelio još koji privilegij nekim drugim hrvatskim kaptolima, ne znamo, iako pretpostavljamo da je to uradio za Kninski kaptol između 1370. i 1375., od kada i on djeluje kao vjerodostojno mjesto.

3. Privilegij kralja Ludovika I. Zagrebačkom kaptolu 1371.

Isti je kralj ili kako ga neki povjesničari nazivaju i Ludovik I. Veliki, jer je za vrijeme svoga vladanja (1342. – 1382.) od punih 40 godina uredio zamršene hrvatske prilike i njezine granice, podijelio i Zagrebačkomu kaptolu privilegij o upotrebi novog pečata (zbog krivotvorenja starog) koji je sastavljen 11. studenoga 1371. u kraljevskoj kancelariji u Višegradu.¹⁰ Privilegij je pisan kićenim stilom i po svome je sadržaju prilično opsežan. Stoga smo ga zbog lakšeg praćenja teksta i prijevoda, podijelili na tri dijela: A, B i C. U prvom dijelu A, govori se o krivotvorenju kaptolskog pečata, u drugom B, o njegovu uništenju, a u trećem C, o dodjeli novog pečata.

A. "Nos Lodouicus dei gracia rex Hungarie, Polonie, Dalmacie etc. significamus tenore presencium, quibus expedit universis, quod quamvis mundialis machine fabricator primum hominem in paradiso deliciarum, ut absque omni defectu et corrupcione spem immortalis perduraret, decrevit collocandum, idemque tandem Eva mediante, privilegium tante dignitatis amiserit et ob hoc se in hanc miserie vallem deiciens, in totamque suam successivam propaginem virus effundes inmedicabile eam intoxicaverit, post quod posteritatis ipsius status et condicio continue senescentis mundi malicia invalescente in deteriora prolabitur. Tamen altritonus ille dominus, cuius egressio est a sumpmo celo et celestis altitudo consilii supra cuncta tenens imperium in excelis, ideo gloria et honore coronatos in terra princeps ad regni gubernacula provexit et sublimavit ut potestate desuper ipsis tradita malos coerceant et oneri dispendioso sancte matris ecclesie, quam dominus suo cruore proprio rubricavit debite relevaminis ope studeant subvniire, priculis et scandalo, exinde iusticie et equitati posteritatique successive

⁹ M. ANČIĆ, 2005, 48, bilj. 95. navodi da *privilegij donosi opis već izrađenog pečatnjaka*, što se, međutim, ne može tako razumjeti, a ni tvrditi na temelju teksta koji je izražen futurom – na kojemu će biti.

¹⁰ T. SMIČIKLAS, *CD*, XIV, 381-385; I. K. TKALČIĆ, *MCZ*, I, 238-242.

eventuris, viam precludendo. Itaque quam plurimorum regnicolarum nostrorum fidelim certis et veridicis relatibus ad nostre maiestatis audienciam extitit inculcatum, quod nonnulli inimici veritatis et alumpni iniquitatis a domino in pabulum perdicionis eiecti, non tam laici quam clerici, fulminante dyabolo et nequicie auctore, qui corda eorum telo sue caliditatis et fraudis veneno graviter saucians ad tante presumpcionis et temeritatis dampnabilem audaciam eis nequiter persvasit calumpniosa.....litate glutino sue venenositatis, que sub honestatis regimine suam solet paliare maliciam, inherente, ut quam plurima sigilla capitulorum, conventuum et aliorum locorum testimonialium regni nostri falsas, iniquas, salutique hominum contrarias litteras, sub eisdem veris sigillis machinacione et arte dyabolica conficiendo et emanari procurando, ac eciam mala malis accumulando ad similitudinem veri sigilli, falsum, iniquum et dolosum sigillum sculpendo et sculpi faciendo dampnassent viciassent et falsificassent in preiudicium, dispendium et iacturam nostram et regnicolarum nostrorum valde magnam. Que quidem scelera et nefandissima ac execrabilia facinora certo cercius adeo sub sigillo honorabilis capituli ecclesie Zagrabiensis, que innoxia diligenti scrutinio per nos exinde prehabito comperta est et immunis nec eclipsim pati videbatur in hoc casu aliqualem, coram nostris regiis obtutibus et cunctis regnicolis nostris scientibus sunt deprehensa et notoria, quod nulla possunt tergiversacione celari. Nos itaque, cuius interest ex officio preassumpti regiminis nostri et ministerio nobis divinitus credito iudicium, veritatem et iusticiam, quas honor regalis nostre maiestatis prophetico edocente eloquio iugiter debet protueri et premissa scelera et dispendiosa facinora saluti hominum penitus nociva, que non a diseccione nostre virtutum, sed ad noverca iusticie et satore zizanie voluntaria scilicet malignancium fulminacione et malicia perperam noscuntur profecisse, abolere et radicitus extirpare, et ob hoc comodis, tranquillitati nostrorum regnicolarum intendentes futura pericula, discrimina ac dispendia eorum exonerare desideramus interne nostre mentis conamine atque nisu. Confidenter itaque appetimu ipsorum nostrorum subiectorum statum uberiozem, ut in pulcritudine pacis sedeant, in fiducie tabernaculis habitent et in requie opulenta conquiescant, non ambigentes, quod si in securitatis virtute pax fiat, non solum in turribus seculi labentis habundancia pacis sequitur, verum eciam minores habundancie ipsius principes quietis non relinquentur expertes, operibusque pietatis liberius et salubrius ac saluti efficacius intenditur animarum; illudque nimium precaventes, quod per fraudem subdolam et nequiciam subiciuntur omnia vastitati, consumpmuntur bona, corpori quies subtrahitur, mens iniquis sollicitudinibus occupatur humana et quo magis adversancium disscensio se ingerit, eo maior iurgiorum causa suborritur, unitas scinditur caritatis, rancores crescunt, odia nutriuntur, pia negliguntur opera, insidiis intenditur et anime periculis exponuntur. Hec et alia incommoda defectiva et dispendia nociva ipsorum regnicolarum

nostrorum reducentes ad exacte considerationis examen ac infra pectoris claustrum sollerter revolventes, caventes nempe, ne partus dictarum fraudum, pretensarum et actuum facinorosorum nobis et regnicolis nostris supradictis sint deteriores aut periculosi, si ipsorum inefficacia, preconne iusticia in publicum non prodiret. Volentes nichilominus et ex animo cupientes contra huiusmodi ausus et conamina tali uti remedi, ut detectis ipsorum defectibus seminata per eos extinguantur pericula, dispendia et scandala procul pellantur eventura, ita, ut in reddenda ratione non sint posteris quomodolibet profutura. Pensantes potissime, quod sicut venenum aspidum insanabile quidem et letale irremediabiliter inficit, si humanis fuerit carnibus applicatum, haut non minus malorum fraudulenta nequicia virulenta et saniei delibuta versuciis, turpis utique mali odiosam perniciem seminat, nisi nostra providencia, rationis adiuta fulcimentis, equitate et iusticie, que uti due sorores se invicem amplexantur, svadentibus eius conatus sua reprimeret virtute letiferos.

B. Id eciam in cordis nostri armario memoriter retinentes, quod plus ledit recidiva cicatricis incisio, quam vulneris impressio primitiva, habita itaque deliberacione, digestoque et maturo consilio, unacum prelati, baronibus et regni nostri proceribus super premissis, dictum sigillum prefate ecclesie Zagrabiensis seu capituli, quod dicti iniquitatis alumpni et perdicionis filii, modo quo supra, in eorum salutis dispendium et periculum animarum nequiciose falsificarunt et vicariunt, ne sub eodem vel pretextu ipsius plures fraudes et iniquitates patrantur temporis in successu, in curiam nostre maiestatis apportari facientes, ipsum mactari iussimus et fecimus, premissarum fraudum, pretensarum et nefendissimorum facinorum noxios reprimi conatus anhelando: quippe ipsam ecclesiam Zagrabiensem, capitulum et personas singulares ecclesiasticas in eadem degentes, fideles capellanos nostros, quarum seu quorum veri sumus patroni et tutores speciales, inquisitione diligenti ad removendum dubietatis scrupulum et reprehensionis notam, que ipsis occasione huiusmodi possent futuris temporibus per quospiam asscribi vel inponi, per nos factam inoxias indempnesque comperimus et immunes, luculenter in premissis et quolibet premissorum immunitate et innocencia eorumdem, que, ad tempus contempta latebat velud aurum in luto positum, quod valoris sui meritum radiorum splendore serenat clarissime et illustrat in lucem producta nostro regio in conspectu et liquido apparente.

Nos vero, quanto superne illustracionis lumine sumus felicius decorati celitus, tanto honori utilitatieque et commodo dicte ecclesie Zagrabiensis nos mancipare et intendere, dei et salvatoris nostri clemencia ac beatissimi Stephani, primi regis Hungarorum domini, predecessoris et progenitoris nostri almifice recordacionis, qui uti rosa inter lilia rubinosa in ipso regno nostro, cui auctore domino et ipsius opitulante clemencia presidemus, meritis fulget sanctissimis,

accio, que nostra est instructio, angit propensius et inducit, sub cuius nomine sanctissimo cuncta prospera nobis victorioso triumphantibus et magnifice imperantibus in terris usque ad hec tempora successerunt et succedunt de presenti, cuiusque subnixi et suffulti presidio, longe lateque nostra potencia diffusa, confiniaque ipsius regni nostri circumquaque ampliata et mirifice existunt dilatata, ad ipsius itaque domini et progenitoris nostri, quem cultu veneramur precipue et almifico, eius previo exemplo speculativo vestigia sequenda tanto fervenciori zelo devocionis astringimur, quanto in spiritualibus et temporalibus ipsius suffragantibus nobis meritis eius non defuit nobis maiestas, per quem reges regnant et principes dominantur. Nam nos toto mentis nostre conamine et nostri fixi cordis acie celestam Jherusalem, ubi virtutum regina, mater omnis gracie, cum rege superno super angelorum gerarhia triumphat coronata cum gemitibus et suspiriis interni nostri cordis inhyare cupientes, ecclesiam militantem, que nos in Christo regeneravit a gradibus¹¹ nostre adolescencie ad instar regis eterni, qui pro redemcione generis humani de summis celorum ad yma descendens ac mortem subiens tempolarem ascensurus ad patrem, venerabilem matrem ecclesiam militantem verbo docuit et exemplo venerandam et glorificandam in suis iuribus, sinceris nostre mentis affectibus desideravimus illibatam preservare. Tum itaque ob spem et devocionem nostram ac fluentis desiderii nostri affectum, quem ad ipsum almificum regem Stephanum, apostolum et regni nostri advocatum, cuius corpus gloriosum et venerabiles relique in Albensi regali basilica, ubi tronus noster existit diversis coruscant miraculis, in cuius eciam nomine sanctissimo dicta Zagrabiensis ecclesia competentis operis structura fundata existit et constructa, gerimus et habemus singularem; cuiusque precum suffragiis devotarum nedum in terris verum eciam atrio in celesti speramus indubie recreari;

C. tum eciam pro conservandis nostris et regnicolarum nostrorum iuribus eidem Zagrabiensi ecclesie et capitulo, capellanis nostris fidelibus, in eadem pro nostra et omnium Christi fidelium salute deo cunctorum plasmatori iugiter famulantibus, de benignitate nostra regia, que cunctis eam implorantibus generosam se exhibere consuevit et liberalem, sigillum novum oblongum in quo ymago virginis gloriose cum dyademate filium in brachio gestantis, cui idem sanctissimus rex Stephanus coronam in capite baiulans et ante eandem virginem gloriosam filium baiulantem, flexis genibus provolutus, effigiem templi materialis eidem offert, adorando, sculpta expresse continetur, in circumferencia vero eiusdem sigilli novi manifeste id notatur seu declaratur: sigillum capituli ecclesie Zagrabiensis; ipsorum sigillo antiquo previis racionibus per nos permutato, duximus annuendo perpetuo concedendum;

¹¹ U izvorniku: *agadibus*.

commitentes eidem ecclesie Zagrabieni seu capitulo, capellanis nostris fidelibus, mera nostra regia auctoritate mediante, ut ipsi de cetero eodem sigillo novo per nos ipsos concesso in omnibus negociis regnicolarum nostrorum et aliis prout antea et cetera loca testimonialia sunt solita perpetuis temporibus pociantur et utantur ex presentis nostre concessionis annuenciam speciali. Datum in Wysegrad, in festo beati Martini confessoris. Anno domini millesimo CCCLXX. primo".

U prijevodu:

A. "Mi Ludovik, milošću Božjom kralj Ugarske, Poljske, Dalmacije itd., oglašujemo u suglasnosti prisutnih svima koje se to tiče. Premda je tvorac svjetskog uređaja bio odredio da se prvi čovjek smjesti u raj u nasladi slobodan od svake mane i grijeha s besmrtnom nadom, ipak je pomoću Eve izgubio povlasticu takvog dostojanstva i zbog toga se spustio u ovu suznu dolinu te je sipajući svoj otrov nju neizlječivo otrovao, poslije čega stanje i uvjeti svijeta koji stari uz povećanje zla kreću na gore. Ipak onaj Gospodin visokog prijestolja čiji je izlazak iz najvišeg neba i držeci kao nebeska visina savjeta uzvišenu vlast nad svime tako je slavom i čašću vladare okrunjene na zemlji poveo i uzvisio na vladavinu kraljevstva, da vlašću odozgo njima predanom zle obuzdavaju i bogatim teretom svete majke Crkve, koju je Gospodin svojom vlastitom krvlju obilježio, dužnom pomoću nastoje poduprijeti i izbjegnuvši opasnosti i sablazni označe put potomstva pravednošću i pravdom. Tako je stalnim i istinitim vijestima mnogih naših vjernika podanika, došlo do znanja našeg veličanstva da su neki neprijatelji istine i učenici nepravde bačeni od Gospodina u smeće propasti, i to ne samo laici, nego i svećenici, uz podršku đavla i tvorca nepravde, koji je njihova srca strjelicom svoje lukavštine i otrovom prevare teško ranio i nagovorio ih na odvažnost prevare i lukavštine klevetničkim nastojanjem svoje otrovnosti da pod vidom čestitosti sakriju svoju prijevaru, te su mnoge pečate kaptola, samostana i drugih vjerodostojnih mjesta našeg kraljevstva upotrijebili da sastave lažna, prijevarna i spasu ljudi protivna pisma, radeći u vidu pravih pečata đavolskom vještinom, i nagomilavajući zlo na zlo izradili lažni, nepravdi i prijevarni pečat, i njime naškodili i krivotvorili mišljenje na štetu našu i naših podanika. Ovi zločini i loša i odvratna zlodjela, neprestano pod pečatom časnog Kaptola zagrebačke Crkve, koja je marljivim radom pronađena kao vrijedna da ne može trpjeti takve prijevare, otkrita su pred našim kraljevskim čuvarima i svim podanicima, te se ne mogu nikakvim izvlačenjem sakriti. Stoga mi, kome je potrebno iz službe našega kraljevanja i rada nama božanskom snagom povjerenog da štiti sud, istinu i pravdu i da spomenuta zlodjela i odvratne zločine štetne spasu ljudi, koji škode čvrstoći

naših kreposti i učvršćenju pravednosti, uništi i iz korijena iščupa, te da time nastojeći oko probitka, mira svih naših podanika zapriječimo buduće opasnosti, neprilike i njihove nezgode, to želimo svim nastojanjem i željom našega duha. Vjerno dakle promičemo bolje stanje istih naših podanika da sjede u ljepoti mira, da stanuju u šatorima pouzdanja i da miruju u obilnom mirovanju ne sumnjajući ako se mir nalazi u vrlini sigurnosti, ne samo da obilje mira slijedi u kulama ovoga vijeka, nego ni manji vladari neće biti lišeni obilja ovoga mira koji se bori slobodnije i zdravije djelima pobožnosti i spasa. Bojeći se dakle toga da se varkom i nepravdom sve podvrgava pustoši, da se uništavaju dobra, da se ukida mir tijela, da se čovječja pamet tereti nepravednim brigama, i što se više širi nerazumijevanje, to se više jača stvar prepirke i svađe, raskida se jedinstvo ljubavi, rastu nepravde, hrani se mržnja, zanemaruju se pobožna djela, prave se zasjede i čovjek se izvrgava opasnostima duše. Ove i ostale neugodne i štetne pojave samih naših podanika dovedene su na točan ispit razmišljanja unutar zatvora duše bojeći se da ne bi ovaj izvor prevara i zlih djela loših i štetnih našim podanicima njihovim nehajem prodro u javnost. Želimo isto tako iz duše da se protiv ovih pojava i neugodnosti poslužimo lijekom i otkrivši posijana zlodjela da uništimo opasnosti, a nesloge i sablazni da daleko otjeramo tako da ne bude više razloga da baštinici o tome polažu račune. Mислеći najviše, kao što otrov zmija neizlječivo i smrtonosno otruje, ako uđe u čovječe tijelo, tako isto i ne manje prevarno zlodjelo otrovno i protivno zdravlju sije mrsku propast ružnog zla, ako naša providnost potpomognuta sjajem razuma, pravednošću i pravdom, koje se kao dvije sestre naizmjenice grle, ne potisne svojom krepošću smrtonosne pokušaje.

B. Zadržavajući to u spremnici našega srca da više vrijeda ponovna upala rane negoli prvošnje nanošenje rane, razmotrivši dakle to uz razmišljeni savjet i zreli zajedno s prelatima, barunima i prvacima našeg kraljevstva gore imenovanima, rečeni pečat zagrebačke Crkve ili Kaptola koji su spomenuti učenici nepravde i sinovi propasti na gornji način na osudu njihova spasa i propasti duša zlonamjerno krivotvorili i izvrgnuli, da se ne bi tijekom vremena napravile dalje nepravde i zlodjela, dali smo donijeti u dvor našega veličanstva i tu uništiti zbog prijevara i zlodjela koje treba potisnuti; a samu zagrebačku Crkvu, Kaptol i pojedine crkvene osobe koje u njoj rade, vjerne naše kapelane, čiji smo pravi patroni i naročiti zaštitnici, marljivom smo istragom riješili sumnje i krivice koju bi joj netko u buduća vremena mogao pripisati ili naturiti, te ih smatramo nevinima i nedužnima, obilnima u nedužnosti i nevinosti, što je povremeno bilo možda skriveno kao što je zlato bačeno u blato, koje po svojoj vrijednosti svijetli jasno pravim sjajem i iskazuje se u svjetlu našeg kraljevskog pogleda;

C. tada također radi očuvanja prava naših i naših podanika te zagrebačke Crkve i Kaptola, kao i naših vjernih kapelana, za isti naš i svih vjernih u Kristu spas koji Bogu služi, od naše kraljevske dobrohotnosti, koja je uvijek bila velikodušna i darežljiva onima koji su molili, određuje se novi duguljasti pečat u kojemu je slika slavne Djevice s dijamantom, koja nosi Sina, klečeći na koljenima, pruža sliku materijalnog hrama, to se sadržuje izrađeno, a u okruhu istog pečata novoga ovo se očituje ili izjavljuje: pečat Kaptola zagrebačke crkve, uvaživši razloge što je stari pečat od nas izmijenjen, smatramo da se odobri i stalno odredi: poručujući istoj zagrebačkoj Crkvi i Kaptolu i našim vjernim kapelanima, uz našu potpunu kraljevsku vlast, da se oni ovim novim pečatom od nas odobrenim služe i pomažu u svim našim kraljevskim poslovima i drugima kao vjerodostojna mjesta na vječna vremena prema našem potpunom i naročitom odobrenju. Dano u Višegradu na blagdan blaženoga Martina ispovjednika. Godine gospodnje 1371.

Navedeni privilegij, kao što je razvidno iz njegova teksta, ne spominje nikakve nazočne osobe ili njihova imena, pa čak ni ime njegova autora ili pisca koji ga je sastavio, a to je posve sigurno bio kraljevski kancelar, nego samo nadnevak izdanja. Razlog izdavanja toga privilegija jest u tome, što su stari pečat iz 1323. (koji je dao načiniti blaženi Augustin Kažotić, svete uspomene nekad biskup zagrebačke Crkve) krivotvorili, ne samo laici, nego i svećenici, te pod njim izdavali lažne isprave koje su neizmjerljivo štetile ugledu zagrebačke Crkve. Stoga je kraljevska kancelarija, kako se razumijeva iz teksta privilegija, odobrila i dala izraditi novi duguljasti pečat(njak) sa slikom slavne Djevice koja nosi Sina, te ga predala na upotrebu zagrebačkoj Crkvi, njezinu Kaptolu i vjernim kapelanima da se s njime služe u svim "našim" i drugim kraljevskim poslovima kao vjerodostojno mjesto na vječna vremena, što je Kaptol i koristio sve do sredine 17. st.¹²

4. Privilegij kraljice Marije Trogirskom kaptolu 1383.

Nakon smrti kralja Ludovika I. okruniše velikaši njegovu stariju kćer Mariju za kralja/kraljicu (1382.-1395.) kojoj je tada bilo tek dvanaest godina. Umjesto nje Kraljevstvom je vladala njezina majka Elizabeta Kotromanić kao regentkinja, žena vlastohlepna i sklona spletkama. U nastalom dvovlašću majke i kćeri za prijestolje, na stranu kraljice Marije opredijelio se trogirski biskup Krševan/Grizogono, koji potaknut željom kanonika Katedralnog kaptola i s njima u potpunoj suglasnosti, odlazi na kraljevski dvor u Budim i traži od mlade kraljice Marije da mu njegovoj Crkvi i Kaptolu sv. Lovre dodijeli novi i

¹² A. GULIN, 2001, 57.

autentični pečat. Slijedeći tradiciju i uspomenu svoga oca, koji je imao potporu dalmatinskih kaptola i njihovih kanonika s kojima je surađivao, mlada kraljica Marija, smatrajući se zakonitom nasljednicom Kraljevstva i uspostavivši dobre odnose s trogirskom Crkvom i njezinim građanima, uslišila je molbi biskupa Grisogona/Krševana i njegovu Kaptolu kanonika, te im 11. svibnja 1383. podarila novi pečat(njak) s opisom pečatne slike da se njime služe za sva vremena kao i ostale katedralne crkve njezina kraljevstva, kako se čita u tekstu privilegija¹³:

"Maria, dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Galicie, Lodomerie, Comanie, Bulgarieque regina, princeps Salernitana et Honoris Montis Sancti Angeli domina, omnibus Christi fidelibus tam presentibus quam futuris presentium noticiam habituris salutem in omnium saluatore. Regia licet sublimitas pedisequa sedentis trono in excelso cunctis suis sequacibus digna debeat impendere premia meritorum ad instar tamen ipsius supremi regis splendore paterne glorie lucem proferentis et inefabili lucis eius claritate mundum illustrantis, verbi scilicet incarnati sacrosancte matri ecclesie quam ipse preciosissimi sui sanguinis effusione pro generis humani redemptione pendens in cruce decorauit mirifice, tota mentis intentione studiosius debet intendere pariter et invigilare; cuius cultu cuiusque orationibus prospera reginus cuncta succedunt et accedunt, nam de merore cum gaudio prouenit eis leticia, de tristitia redeunt solacia, de nubilo suavis aura prodiit et nimium dulcorosa et de hoste seu hostibus consurgit victoria simul et triumphus et omnino terrestria in celestia feliciter commutantur. Proinde ad vniuersorum noticiam harum serie volumus peruenire, quod serenissimo principe domino Ludouico, eadem dei gratia Hungarie, Polonie, Dalmacie et Croacie, genitore nostro carissimo laudande recordacionis, volente domino celi, cuius nutu omnia reguntur et disponuntur, absque prole masculina de medio sublato nobisque iure successorio et ordine geniture solium et coronam dicti regni Hungarie ac scepra regiminis ipsius genitoris nostri feliciter adeptis, fidelis noster specialis capellanus venerabilis in Christo pater dominus Grisogonus, premissa et apostolica gratia episcopus ecclesie Traguriensis, ad nostre serenitatis accedendo presenciam nostre humiliter supplicauit maiestati, ut, quia dicta ecclesia Traguriensis sub vocabulo gloriosissimi Christi martiris diui Laurentii constructa foret cathedralis et hactenus sigillo caruisset autentico, ideo de benignitate reginali eidem ecclesie et suo capitulo, sigillum, quo perpetuis temporibus canonici seu capitulum ipsius ecclesie Traguriensis uterentur, dare et concedere dignaremur sicut alie etiam cathedralis ecclesie regni nostri sigillis

¹³ T. SMIČIKLAS, *CD*, XVI, 1976, 363-365; A. GULIN, 1998, 274-275.

gaudent et fruuntur. Nos itaque vestigis priorum predecessorum nostrorum olim illustrium regum Hungarie beatissimarum recordationum, qui tam ecclesias cathedrales et collegiatas quam alias regni nostri diuersis libertatum prerogatiuis et priuilegiis decorarunt et regia liberalitate refouerunt inherentes supplicationibus prefati domini Grisogoni episcopi, quem in cunctis nostris et regni nostri negotiis prosperis et aduersis iuxta nutum nostre uoluntatis semper sagacem et solertem ac fidelem reperimus, fauorabiliter inclinate volentes sibi de benignitate reginali pie complacere, potissime etiam ob spem et deuotionem nostram, quam ad ipsum gloriosissimum Christi martirem Laurentium gerimus et habemus, prouida deliberatione una cum excellentissima et serenissima principe et domina Elisabeth, premissa dei gratia regina Hungarie, Polonie, Dalmacie etc. genitrice nostra predlara, nec non prelati et baronibus regni nostri prehabita sigillum nouum, quo capitulum et canonici memorate ecclesie cathedralis beati Laurentii martiris de Tragurio perpetuis temporibus potiantur et utantur: in quo ymagines infrascripte uidelicet ipsius beati Laurentii martiris tenens craticulam in manu, in habitu leuitarum ac duorum angelorum a dextris et sinistris ipsius ymaginis beati Laurentii flexis genibus cereos in manibus gestantes ac inferius circa pedes ipsius ymago unius episcopi induta pontificalibus et flexis genibus tenens baculum pastorem in manu, sculpte habeantur; e desiderio affluentis nostre maiestatis ad dictam ecclesiam cathedralem ipsius beati Laurentii martiris de Tragurio perpetuo duximus annuendo concedendum, committentes et de plenitudine nostre potestatis sacientes, ut dictum sigillum ipsius ecclesie et capituli Traguriensis amodo et deinceps autenticum habeatur, et eidem ac litteras omni veritate scribendis et conficiendis sub eodem indubitata fidei certitudo per omnes regnicolas nostros tam in iudicio quam extra adhibeatur. In cuius rei firmitatem memoriamque perpetuam presentes concessimus litteras nostras priuilegiales pendentes et autentici sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus reuerendissimi in Christo patris et domini domini Demetrii, miseracione diuina tituli sanctorum Quator coronatorum sacrosante Romane ecclesie presbiteri cardinalis, sancte Strigoniensis ecclesie gubernatoris perpetui locique eiusdem comitis similiter perpetui et aule nostre fidelis cancellarii, anno domini millesimo trecentesimo octuagesimo tertio, quinto idus maii, regni autem nostri anno secundo reuerendissimis et venerabilibus in Christo patribus eodem domino Demetrio, gubernatore ecclesie Strigoniensis perpetuo, Lodouico Colocensi, Petro, Iadrensi, Ugulino Spalatensi et Ugone Ragusiensi archiepiscopis; Emerico Agriensis, Paulo Zagrabiensis, Gublino Transilvaniensis, Valentino Quinqueecclesiensis, decretorum doctore, Johanne Variensis, Guillermo Iauriensis, Benedicto Vesprimiensis, Iohanne Chanadiensis, Georgio Boznensis, Petro Vaciensis, Iohanne Sirmiensis, fratre Dominico Nytriensis, Paulo Tininiensis, Demetrio

Nonensis, eodem Grisogono Traguriensis, Matheo Sibiricensis, Stephano Pharensis, Iacobo Macarensis, Michaelae Scardonensis et Thoma Seniensis ecclesiarum episcopis ecclesias feliciter gubernantibus, Corbauiensis sede vacante; magnificis viri Nicolao de Gara, regni nostri palatino et iudice Comanorum, Ladislao, vajuoda Transilvano et comite de Zonuk, comite Nicolao de Zeech, iudice curie nostre, Stephano de Lindua, totius regni Sclavonie, Emerico dicto Bubeek, Dalmatie et Croatie, ac Stephano, filio Phylpus de Machow, banis; Nicolao dicto Zambow tavarnicorum, Blasio dicto Forgach pincernarum, Nicolao, filio Nicolai de Telegd, ianitorum, Ladislao, filio Nicolai de Wesen, dapiferorum et Stephano, filio quondam domini Dionisii vajuode agazonum nostrorum magistris, predicto Nicolao dicto Zambo, comite Posoniensis, aliisque quam plurimis regni nostri comitatus tenentibus et honores", tj. u prijevodu:

"Marija, milošću Božjom kraljica Ugarske, Dalmacije, Hrvatske, Bosne, Srbije, Galicije, Lodomerije, Kumanije i Bugarske, kneginja Salernitanska i počasna gospodarica Brda Svetog Anđela, svim vjernicima u Kristu, i sadašnjim i budućim koji budu znali za ovu vijest, pozdrav u Spasitelju sviju. Premda kraljevska uzvišenost kao služavka sjedeći na uzvišenom prijestolju treba da svim svojim sljedbenicima podaje dostojne nagrade za zasluge, ipak noseći svjetlo očinske slave sjajem vrhovnog kralja i osvjetljavajući svijet neizmjernom svjetlošću njegova sjaja, naime utjelovljene riječi svete majke Crkve koju je on sam viseći na križu izljevom svoje dragocjene krvi za spas roda ljudskoga čudnovatno okitio, mora čitavim nastojanjem duha marljivije čuvati i jednako bdjeti; njegovom voljom, njegovim nalogom i njegovim molitvama sve se kraljevima sretno zbiva i događa, jer iz žalosti njima s veseljem dolazi radost, iz žalosti vraćaju se utjehe, iz oblačnog neba proizlazi ugodna zora i vrlo slatka, a iz neprijatelja ili protivnika proizlazi ujedno pobjeda i trijumf, te se općenito zemaljske stvari sretno pretvaraju u nebeske. Stoga želimo da redom dođe do znanja svih da je preuzvišenom vladaru gospodinu Ludoviku, istom milošću božjem kralju Ugarske, Poljske, Dalmacije i Hrvatske, našem slavne uspomene predragom roditelju, uz volju gospodara neba na čiju se zapovijed sve zbiva i dešava, bilo iz sredine oduzeto muško potomstvo te je po pravu nasljedstva i rodbinskim redom nama dodijelio prijesto i krunu rečenoga Kraljevstva ugarskoga, i mi smo sretno preuzeli žezlo vladanja samoga našega roditelja, pa je naš vjerni i specijalni kapelan, časni otac u Kristu, gospodin Krševan, upućenom i apostolskom milošću biskup trogirске crkve, pristupio pojavi naše svjetlosti i ponizno je zamolio naše veličanstvo, kako je rečeno trogirska Crkva pod imenom preslavnog Kristova mučenika blaženog Lovre izgrađena kao katedrala i dosada je bez vjerodostojnog pečata, da kraljevskom dobrohotnošću udostojimo toj crkvi i njezinu kaptolu dati i odobriti pečat kojim bi se u vječnim vremenima služili

kanonici ili kaptol same trogirске crkve kao što se i druge katedralne crkve našega kraljevstva pečatima vesele i služe. Stoga mi po uzoru prvih naših prethodnika nekoć slavniх kraljeva Ugarske blage uspomene, koji su kako katedralne i zborne crkve tako i druge u našem kraljevstvu okitili raznim prerogativima i povlasticama sloboda i nadarili ih kraljevskom darežljivošću, uvažavajući molbe rečenog gospodina biskupa Krševana, koga smo u svim svojim i našeg kraljevstva sretnim i protivnim poslovima našli uvijek kao ozbiljnog, mudrog i vjernog, želimo naklono i uz kraljevsku dobrohotnost pobožno uvažiti, pogotovo također zbog nade i naše pobožnosti koju nosimo i imamo prema samom preslavnom Kristovu mučeniku Lovri, opreznim razmišljanjem zajedno s odličnom i presjajnom kneginjom i gospođom Elizabetom, rečenom milošću božjom kraljicom Ugarske, Poljske, Dalmacije itd., našom predragom roditeljicom, kao i održanim s prelatima i barunima našega kraljevstva dajemo novi pečat kojim se imaju vladati i služiti kaptol i kanonici spomenute katedralne crkve blaženoga trogirskog mučenika Lovre za vječna vremena; na kojem se imaju urezati dolje opisane slike, naime, samog blaženog mučenika Lovre koji drži u ruci roštilj (žar) u levitskoj odjeći i dva anđela s desne i s lijeve strane same slike blaženoga Lovre klečeći i držeći u rukama voštanice, a niže oko njegovih nogu slika jednog biskupa u pontifikalnoj odjeći, klečeći i držeći u ruci pastirski štap; iz žive želje našeg veličanstva prema rečenoj katedralnoj crkvi blaženoga Lovre, mučenika iz Trogira, smatramo da treba dodati i dopustiti znajući za puninu naše vlasti da rečeni pečat same crkve i trogirskog kaptola ima se smatrati vjerodostojnim i upotrebljavati na svim pismima koja će se pisati i sastavljati pod nesumnjivom stalnošću za sve naše građane, u sudu i izvan njega. Za stalnost ove stvari i za vječnu uspomenu odobrili smo ova naša privilegirana pisma pojačana snagom našeg visećeg i vjerodostojnog pečata. Dano rukom prečasnog oca u Kristu i gospodina Dimitrija, milošću božjom svećenika kardinala svete rimske crkve pod naslovom svetih četiri okrunjenih, stalnog upravitelja svete Strigonske crkve i istoga mjesta stalnoga grofa i našega dvora vjernog kancelara, godine Gospodnje tisuću trista osamdeset i treće, jedanaestoga svibnja, našeg kraljevanja godine druge, za časniх i prečasnih otaca u Kristu istog gospodina Dimitrija, stalnog upravitelja Strigonske crkve, te biskupa crkava koji sretno upravljaju crkvama, Ludovika kaločkoga, Petra zadarskoga, Ugolina splitskoga i Ugolina dubrovačkoga kao nadbiskupa; Emerika agrijskoga, Pavla zagrebačkoga, Gublina erdeljskoga, Valentina subotičkoga određnih učitelja, Ivana varadinskoga, Vilima jaurijskoga, Benedikta vesprimskoga, Ivana čanadaskoga, Jurja bosanskoga, Petra vačkoga, Ivana srijemskoga, brata Dominika njiitranskoga, Pavla kninskoga, Dimitrija ninskoga, istoga Krševana trogirskoga, Mateja sibirskoga, Stjepana hvarskoga,

Jakova makarskoga, Mihovila skradinskoga i Tomu senjskoga, a krbavske ispražnjenog sjedišta; za uzvišenih muževa Nikole Gorjanskoga (de Gara), palatina našeg kraljevstva i suca kumanskoga, Ladislava, vojvode erdeljskoga i grofa zonuskoga (de Zonuk), grofa Nikole zečkoga, suca naše kurije, Stjepana de Lindua, cijelog kraljevstva Slavonije, Emerika rečenog Bubek, banova Dalmacije i Hrvatske i Stjepan, sin Filipa de Mahov; Nikole rečenog Zambov, peharnika, Blaža nazvanog Forgač, stoloravnatelj, Nikole sina Nikole de Telegd, vratara, Ladislava, sina Nikole de Wesen, stjegonoše, i Stjepana, sina pok. gospodina Dionizija, vojvode naših konjanika kao magistra, rečenog Nikole Zambo, grofa požunskog, i drugih odličnika koji drže župe i časti našeg kraljevstva."

Autor/pisac navedenog privilegija je gospodin Dimitrije, svećenik kardinal svete rimske Crkve, stalni upravitelj strigonske Crkve te dvorski kancelar, koji nakon datuma privilegija navodi brojna imena tadašnjih začasnih otaca, nad/biskupa, banova, palatina, sudaca i grofova s područja Kraljevstva, te drugih službenika s kraljevskog dvora.

U vezi s navedenim kraljičnim privilegijama, u kojemu se naglašava: dajemo novi pečat ... na kojem se imaju urezati dolje opisane slike, valja napomenuti da nije posve jasno je li pečat(njak) dala izraditi kraljevska kancelarija ili je tu izradbu prepustila Kaptolu. S tim srebrnim pečat(njakom), koji se čuva u sakristiji katedralne Crkve, Kaptol je kroz kraće razdoblje ovjeravao sve javne i privatne dokumente, pisma i ugovore koje je izdavao kao mjesto vjerodostojnosti.¹⁴

5. Privilegij kralja Sigismunda Senjskom kaptolu 1392.

Nekoliko godina poslije, nakon što je kraljica Marija podijelila privilegij Trogirskom kaptolu, to je isto učinio i njezin muž, ugarsko-hrvatski kralj Sigismund Luksenburški (1387.-1437.), podijelivši Senjskom kaptolu 25. listopada 1392. također privilegij o uporabi novog pečata.¹⁵ Taj privilegij koji je nastao u kraljevskoj kancelariji u Budimu, po svome je sadržaju i stilu pisanja posve sličan prethodnom, kako se vidi iz priloženog teksta:

"Sigismundus, dei gratia rex Hungarie, Dalmatie, Croatie, Rame, Servuie, Lodomerie, Galitie, Cumanie, Bulgarieque ac marchio Brandenburgensis Sacrique Romani imperii archicamerarius nec non Boemie ac Lucemburgensis heres omnibus Christi fidelibus presentibus et futuris harum notitiam habituris salutem in largitore salutis. Ad unversorum notitiam tam presentium quam futurorum presentium serie volumus peruenire, quod

¹⁴ A. GULIN, 2008,167-169.

¹⁵ T. SMIČIKLAS, *CD*, XVII, 1981, 465-466.

nos ad reuerentiam et honorem gloriosissime semper virginis genitricis dei Marie, in cuius uocabulo insignata est ecclesia Segniensis, postulantiibus a maiestate nostra dilectissimis nostris fidelibus reuerendissimo in Christo patre domino Ioanne de Canisa, miseratione diuina archiepiscopo Strigoniensi eiusdemque loci comite perpetuo ac regie aule nostre et reginalis cancellario summo, nec non spectabile ac magnifico uiro domino Iaonne, comite Veglie et Modrusse regnorumque nostrorum Dalmatie, Croatie et Slavonie bano, ac reuerendo in Christo patre domino Leonardo de Pensauo decretorumque doctore episcopo ipsius ecclesie Segnensis ac prefati reuerendissimi domini archiepiscopi Strigoniensis in spiritualibus vicario generale, respectu pure utilitatis, commodi et boni communis rationabiliter inclinati et proinde cupientes ipsam ecclesia Segniensem seu dilectos fideles nostros capitulum ipsius Segniensis ecclesie et presentes et continuos succesores perpetuis temporibus honorare preuia deliberatione solemniter concedimus eidem capitulo Segniensi eiusque successoribus in perpetuum fidei dignitatis sigillum perpetuo duraturum uolentes ac vigore presentium firmiter decernentes, ut litteris et scripturis quibuslibet eiusdem sigilli munimine roboratis adhibeatur in iudiciis, causis possessionariis, contractibus, inquisitionibus, testimoniis sicut aliis quibuscumque ecclesiis cathedralibus colegiatis aut monasteriis regnorum nostrorum ex concessione felicis memorie serenissimorum regum Hungarie predecessorum nostrorum habentibus sigilla fidei dignitatis et eis utentibus fides plenaria adhibetur. Sigillum uero oblongum est, in cuius medietate sculpta est imago Virginis gloriose sedentis sub quodam ciborio seu turrito ab utroque latere subnixo duabus collapinis cum imagine paruuli nati sedentis super matris ulna sinistra prout cere impressio representat; in circumferentiis uero hec est inscriptio: Sigillum capituli Segnensis. Hoc autem privilegium predictae concessionis nostre sigilli nostri maioris et dupliciter appensione munitum fieri iussimus et ipsi capitulo dari per manus predicti dilectissimi fidelis nostri reuerendissimi patris domini Ioannis, archiepiscopi Strigoniensis, ad perpetuam rei memoriam, robur, fidem et testimonium premissorum. Datum Bude die vigesimo quinto mensis octobris anno domini millesimo trecentesimo nonagesimo secundo regni autem nostri anno sexto", tj. u. prijevodu:

Sigismund, milošću Božjom kralj Ugarske, Dalmacije, Hrvatske, Rame, Srbije, Lodomerije, Galicije, Kumanije, Bugarske i markgrof Brandemburški Svetog rimskog carstva nadkomornik i nasljednik Češke i Luksenburga svima u Kristu vjernima sadašnjim i budućim koji će imati ovu ispravu pozdrav u Djelitelju spasa. Želimo ovim iskazom doći do obavijesti za sadašnjost i budućnost da smo radi poštovanja i časti preslavne uvijek Djevice Bogorodice

Marije, čije ime nosi senjska Crkva, na molbu predragih naših vjernika prečasnog u Kristu oca gospodina Ivana iz Kanjiže, milosrdem Božjim, nadbiskupa ostrogonskog, vječnog kneza iste crkve i našeg kraljevskog i kraljičinog dvora, vrhovnog kancelara kao i poštovanog i uzvišenog muža gospodina Ivana kneza Krka i Modruša i kraljevstava naših Dalmacije, Hrvatske i Slavonije i velečasnog u Kristu oca gospodina Leonarda iz Pesara, doktora prava i biskupa iste senjske Crkve i generalnog vikara u duhovnim stvarima, prije spomenutog prečasnog gospodina ostrogonskog nadbiskupa, imajući pred očima čisti probitak, korist i opće dobro, i razumno pristavši i želeći da istu crkvu, odnosno naše drage vjerne kaptol iste senjske Crkve, kao i sadašnje i buduće nasljednike u vječna vremena počastiti, uz prethodno svečano savjetovanje, dajemo istom Senjskom kaptolu i njegovim nasljednicima trajno pečat kao znak vjernosti i dostojanstva, pečat koji će vječno trajati, želeći i na osnovi ove isprave čvrsto određujući da se on postavlja na isprave i bilo koja pisma koja se osnažuju snagom istog pečata, i to na sudovima, posjedovnim parnicama, ugovorima, svjedočanstvima kao što se puna vjera daje svim katedralnim crkvama, kolegijalnim ili samostanima naših kraljevstava podjelom slavne uspomene prejasnih kraljeva Ugarske naših prethodnika, koje imaju pečat vjere i dostojanstva koji se njima služe. Pečat je pak obli u čijoj je sredini urezana slika Djevice Marije, koja sjedi pod nekim ciborijem ili tornjićem, koji se s jedne i s druge strane oslanja na dva stupića, s likom malenog Djeteta, koji sjedi u lijevom naručju Majke, kao što prikazuje utisnuti pečat. Na obodnici je pak ovaj natpis: Pečat Senjskog kaptola. Ovaj pak privilegij, o ovoj našoj dodjeli, naredismo da se osnaži snagom našega velikog visećeg pečata i da se preda Kaptolu rukom spomenutog vjernog našeg prečasnog oca gospodina Ivana, nadbiskupa ostrogonskog, za vječni spomen stvari, snagu, vjeru i svjedočanstvo prije spomenutog. Dano u Budimu dana dvadeset i petoga mjeseca listopada godine Gospodnje tisuću trista devedeset i druge šeste godine našeg kraljevanja".

S tim kraljevskim privilegijem Senjski je kaptol legalizirao upotrebu i vjerodostojnost svoga pečata s kojim je od tada pa nadalje ovjeravao sve svoje dokumente koje je sastavljao, pisao, prepisivao i izdavao u sakristiji katedralne crkve sv. Marije. Javnu djelatnost i snagu ili *krjepost* kaptolskog pečata potvrdio je nakon 88 godina, na dan Pohođenja Bl. Djevice Marije, tj. 31. svibnja, kako navodi M. Sladović,¹⁶ kralj Matijaš I. Korvin 1480., a nakon njega to je isto učinio car i kralj Ferdinand III. svojim dekretom iz god. 1647.,

¹⁶ Vidi: M. SLADOVIĆ, 1856, 169. Provjeravajući navedeni podatak nisam uspio pronaći u dekretima kralja Matijaša I. Korvina koji su objavljeni u Verböczijevu n. dj.

u čl. 57, toč. 2, gdje stoji: "*Capitulum quoque Segniense, adinstar aliorum Regni Capitulorum, liberam procedendi, et expedienda expediendi, in suo processu habeat facultatem*",¹⁷ tj. Kaptol senjski neka u svom djelovanju ima slobodnu mogućnost postupanja i izvršavanja onoga što valja izvršiti, kakva je dopuštena i drugim kaptolima Kraljevstva. Taj je dekret 94 godine poslije potvrđen zakonskim člankom 56. iz 1741. g. i u njemu se čita: "*Capitulo etiam Segniensi admissa ea facultate, quam Articulus 57. anni 1647. denotat*",¹⁸ tj. Senjskom je naime kaptolu dopuštena ona mogućnost koju označava članak 57. iz 1647.

Navedeni privilegij kralja Sigismunda, koji su poslije potvrdili i njegovi nasljednici, davao je Senjskom kaptolu potpunu zakonsku osnovu na temelju koje je djelovao kao *locus credibilis* preko 350 godina.

Sva četiri navedena privilegija ugarsko-hrvatskih vladara podijeljena su srednjovjekovnim hrvatskim kaptolima radi nesmetana djelovanja po zakonskoj osnovi kao crkvene institucije javne vjere. Takvu praksu ponajviše je koristio Zagrebački, zatim Zadarski i Senjski kaptol, dočim se Trogirski kaptol nije mogao nositi s njima, jer je sve takve poslove javne djelatnosti preuzeo u gradu javni notarijat. Jesu li takve kraljevske povlastice, odnosno privilegije, dobili i nekim drugi dalmatinski kaptoli, npr. Splitski, Kninski ili Skradinski, nije nam poznato, iako pretpostavljamo da jesu.

Zaključak

U radu, koji je posvećen gospićko-senjskom biskupu mons. dr. sc. Mili Bogoviću, priložena su četiri privilegija ugarsko-hrvatskih kraljeva, Ludovika I., njegove kćeri kraljice Marije te njezina muža Sigismunda, koje su podijelili hrvatskim kaptolima, Zadarskom, Zagrebačkom, Trogirskom i Senjskom, kako bi oni mogli nesmetano i zakonski obavljati javnu djelatnost u pogledu sastavljanja, pisanja i izdavanja pod autentičnim pečatima kupoprodajnih ugovora, oporuka i drugih dokumenata po zahtjevu ugarsko-hrvatskih kraljeva, hrvatskih banova i kneževa, te plemića i drugih osoba/stranaka, koje bi to od njih zatražile. Takvu praksu naši su kaptoli u početku obavljali po ozakonjenom dekretu ili "Zlatnoj buli" kralja Andrije II. iz 1231. g., a nakon toga na temelju navedenih privilegija o autentičnim pečatima koje su im podjelili spomenuti vladari. Kolika je bila važnost tih privilegija o autentičnim pečatima naših kaptola, pokazuje npr. i potvrđnica

¹⁷ S. de VERBÖCZ, I, 1698, 210.

¹⁸ ISTO, II, 1779, 202.

kralja Matijaša I. Korvina iz 1480., tadašnjeg gospodara Senja, kojom je verificirao spomenuti privilegij kralja Sigismunda Senjskom kaptolu, što je to isto učinio car i kralj Ferdinand III. svojim ozakonjenim dekretom iz 1647., čl. 57, toč. 2, koji je stotinu godina poslije potvrđen zakonskim člankom 56. iz 1741. godine. Na temelju navedenih kraljevskih privilegija, spomenuti su kaptoli dobili status vjerodostojnih mjesta, tj. postali su hrvatska loca credibilia ili institucije javne vjere koje su na zakonskoj osnovi obavljale javnu djelatnost od druge polovice 14. st., pa nadalje. Iako je njihovu javnu djelatnost šttilo ugarsko-hrvatsko pravo, ona se po svome opsegu nije mogla uspoređivati s praksom koju je obavljao javni notarijat dalmatinskih gradova. Unatoč tomu, javna djelatnost pojedinih kaptola dosta se dugo održala, te je tako kod Zagrebačkog kaptola trajala do 17, a kod Senjskog čak do 18. stoljeća. To svjedoče njihovi sačuvani diplomatski i drugi pisani povijesni izvori koje su kaptoli sastavljali i pisali u svojim kancelarijama, a to su uglavnom bile sakristije katedralnih crkava, te ih izdavali kao ustanove javne vjere ili loca credibilia. Stoga su nam njihovi izvori od posebne povijesne važnosti za proučavanje hrvatskog srednjovjekovnoga društva, koje se razvijalo u okviru ugarsko-hrvatskog kraljevstva i prava.

Izvori

- S. L. ENDLICHER, *Regnum Hungaricarum monumenta Arpadiana*, sv. I, Sangalli, 1848., *Andreae II. regis decretum II*, 1231, čl. 21.
- T. SMIČIKLAS, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae (CD)*, XIV, Zagreb, 1916, XVI, 1976, XVII, 1981.
- I. K. TKALČIĆ, *Monumenta historica liberae regiae civitatis Zagrabiae metropolis regni Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae (MCZ)*, I, Zagreb, 1889.
- S. de VERBÖCZ, *Corpus iuris Hungarici seu decretum generale inclyti regni Hungariae: dodatak, Novellae seu Articuli universorum statuum, et ordinum regni Hungariae, ac partium... (1608.-1687.)*, sv. I, Tyrnaviae, 1698.; sv. II, Buda, 1779.

Literatura

- Mladen ANČIĆ, *Splitski i Zadarski kaptol kao "vjerodostojna mjesta"*, *Fontes, Izvori za hrvatsku povijest*, 11, Zagreb, 2005.
- Ante GULIN, *Hrvatska crkvena srednjovjekovna sfragistika*, Zagreb, 1998.
- Ante GULIN, *Hrvatski srednjovjekovni kaptoli sjeverne i središnje Hrvatske*, Zagreb, 2001.
- Ante GULIN, *Hrvatski srednjovjekovni kaptoli Dalmacije, Hrvatskog primorja, Kvarnerskih otoka i Istre*, HAZU, Zagreb, 2008.

Ante GULIN, *Srednjovjekovni Katedralni kaptol sv. Stošije u Zadru*, Zagreb, 2011.

Marko KOSTRENIĆ, *Fides publica (Javna vera) u pravnoj istoriji Srba i Hrvata do kraja XV veka*, posebna izdanja SKA, Beograd, 1930.

Manoilo SLADOVIĆ, *Povišti biskupijah senjske i modruške ili krbavske*, Trst, 1856.

Ferdo ŠIŠIĆ, *Pregled povijesti hrvatskoga naroda*, prir. T. Macan, Zagreb, 1975.

ROYAL PRIVILEGES OF THE CROATIAN CHAPTERS

Summary

Presented in the work are four mediaeval privileges about the use of authentic seals which the Hungarian-Croatian kings, Louis I (1342-1382) his daughter, Queen Mary (1382-1385, 1386-1395) and her husband, Sigismund of Luxemburg (1387-1437) distributed to the Zagreb, Trogir and Senj chapter, in order that they could freely and in a legal basis carry out the service of public activities as Croatian *loca credibilia* (locations of authentication) which until then they carried out on the basis of the legalised decree of King Andrew II from 1231. This law applied to all our and Hungarian chapters and individual monasteries in the region of the mediaeval Hungarian-Croatian kingdom. The privilege of the Senj chapter, which performed public activity up until the 18th century was certified in 1480 by Matthias I Corvinus (1458-1490) and after him in 1647 by Emperor and King Ferdinand III (1625-1657).

Keywords: Croatian history, Middle Ages, royal privileges, Croatian *loca credibilia*.